

quae celebranda esset *Feria V. in Coena Domini*, transferatur ad Feriam V. post Festum SSmae. Trinitatis.

4. Quod si alicubi fiat hujusmodi expositio ad formam quidem Orationis quadraginta horarum, ita ut ad tertium usque diem protrahatur, nocte tamen recondatur Sacramentum, non amplius locum habebunt sanctionis regulae, quae tantummodo obligant Ecclesias per turnum designatas pro Oratione quadraginta horarum. Improprie namque dicitur ad formam quadraginta horarum, cum desit id, quod praecipuum est Instituti, perpetuitas scilicet Orationis per quadraginta successivas horas nunquam interruptas, licet per tres dies fiat.

5. Et revera cum pio huic Instituto adnexa sit Indulgentia vel partialis vel plenaria, certum est, quod illam de juris rigore consequi haud possunt Fideles, nisi servata forma Institutionis. Idcirco *Sac. Congregatio Episcoporum et Regularium negotiis praeposita die 5. Aprilis 1657* declaravit: „Si expositio SSmi. Sacramenti continua non sit die noctuque, admoneri debet populus, non lucriferi Indulgentias pro Oratione quadraginta horarum concessas.“ Vide *Cavalerium tom. 4. cap. 7. decret. 50. num. 1, Lucium Ferrari verb. Eucharistia num. 67, Tetamum in append. cap. 3. art. 7. sect. 3. num. 62. et 63.*, ubi ait: „Constitutio Clementis VIII. anni 1562 singulis poenitentibus et confessis ac Sacra Communionem refectis, qui in qualibet Urbis Ecclesia, ubi Oratio expositionis SSmi. Sacramenti quadraginta horarum continua et non interrupta fuerit indicta, devote orando unam saltem horam perseveraverint, Indulgentiam plenariam concedit; iis vero, qui inibi pias ad Deum preces effuderint breviori tempore, septem annos et totidem quadragenas de iunctis aut alias debitis poenitentibus

relaxat.“ Notandum, quod cl. Auctor de suo addidit: *Oratio expositionis SSmi. Sacramenti etc.*; nam revera in laudata Constitutione verbum quidem fit expositionis Eucharistiae, sed dispositio sistit in institutione Orationis perennis, cui, an ab initio, ut adderetur expositio Sacramenti, iunctum fuerit, incertum est; quamvis haec vel sit institutioni coeva vel paulo post introducta, est generaliter admissa. Quamobrem juxta litteram praefatae Constitutionis unica conditio ea est, quod Oratio sit perennis ad effectum lucrandi indulgentias: modo vero addita est altera, quod Oratio fiat coram Sacramento publicae adorationi exposito, non ratione institutionis, sed consuetudinis, quae in legem transivit.

6. *Paulum V.* ampliasset praefatam plenariam Indulgentiam pro tempore, per quod orare cuilibet fuerit commodum, *litteris brevibus datis 10. Maji 1606*, testantur Auctores supralaudati. Verumtamen, quia quandoque ita comparatae sunt circumstantiae ac tales tantique momenti possunt concurrere causae, ut opportunum maxime et fortasse etiam necessarium videatur Praesulibus, de nocte Sacramentum recondi ac perennem Orationem intercipi, ne propterea populus spirituali illo bono privetur, *Benedictus XIV.* in sua Constitutione *Accepimus**) etc. *tom. 2. Bullarii num. V.* eandem plenariam Indulgentiam lucrari posse declaravit, etiamsi noctu interrumpatur Oratio. En verba: „Porro id necessario requiritur ad consequendas eas Indulgentias, quae fidelibus conferuntur, qui, dum precantur in illis Ecclesiis, ubi Divina Mystera spatio continuo quadraginta horarum exposita publice sunt. Etenim id omnino praecipitur in hac Indulgentia concedenda, quae a quadraginta horis continuis

*) Vd. *Indulg.* (Visitat. Eccles.)

nomen accepit. Equidem, veteris disciplinae severitate remissa, nunc eadem Indulgentia concedi intelligitur, etiamsi Sacramentum Eucharistiae per horas quadraginta continuas gravissimis de causis minime prostet, modo tamen horis diurnis semper expositum relinquatur.“

7. An autem hujusmodi Indulgentiae plenariae ampliatio comprehendat etiam Ecclesias Urbis, dubium excitare quis posset. Etenim Epistola data est ad *Episcopum Wormatiensem* et ejus postulatis Pontifex respondet; quamobrem videtur limitatum indultum ad Ecclesias tantummodo ejusdem Dioecesis. Sed dubium hoc facile exploditur, plura quippe sunt, quae fere ad evidentiam evincunt ampliacionem illam universalem esse et extendi etiam ad Ecclesias Urbis, si detur casus, quod gravissimis de causis nocte recondatur Sacramentum. Praeterquamquod Epistola illa in *Bullarium* inserta est, hanc generalem fert epigraphen: *Christi fideles Indulgentiam visitantibus Ecclesias concessam etiam SSma. Eucharistia non exposita lucrantur.* Hoc erat postulatum Episcopi, cui *sapientissimus Pontifex* satisfecit, falsam esse illorum opinionem demonstrans, qui arbitrabantur, non lucrari Indulgentias concessas visitantibus Ecclesias, nisi SSmum. Eucharistiae Sacramentum in iisdem publicae venerationi expositum exhibeatur, necessario id requiri dicit, si in ipsa concessione tamquam conditio fuerit iunctum; exemplum affert expositionis et Orationis quadraginta horarum, declarat tandem quid de antiquo rigore fuisse remissum et lucrari Indulgentiam, etiamsi gravi interveniente causa de nocte interrumpatur Oratio. Ex his colligimus Pontificem de hac re incidenter fuisse loquutum, quae a postulatu erat extranea, licet multum conferret ad so-

lutionem dubii. Praeterea non ipse tunc primum relaxavit legis aut disciplinae rigorem aut quid indulgere voluit *Wormatiensi Dioecesi*, quod Episcopus non petebat, nec erat obiectum postulati, sed tantummodo id per modum narrationis retulit, quod in more jam erat, ac propterea non utitur dictionibus: *concedimus, indulgemus, declaramus, extendimus etc.*, bene vero alia longe diversa: *nunc eadem Indulgentia concedi intelligitur, quae dicendi formula significat, jam concessum, jam declaratum, jam in more positum.* Quod magis patet, quia immediate verbis supra relatis addit: *de hac re plura tradita sunt in libro P. Theodori a Spiritu Sancto*, unde facile arguimus aliquid Decretum indultivum et declarativum emanasse a Sac. Congregatione Indulgentiarum vel sapientissimum Pontificem praefati Auctoris probasse sententiam. Quae dixi, ni fallor, satis sunt, ut firmetur regula, quod Indulgentiae non depereant etiam quoad Ecclesias Urbis, si urgentissimis de causis contingat alicubi, jubentibus vel permittentibus Praesulibus, de nocte recondito Sacramento, Orationem intercipi, dummodo diurnis horis expositum semper pateat.

8. Neque heic loci tegenda silentio est pia quaedam multaue commendatione digna Institutio novissima, quae in id unice tendit, ne debitum obsequium erga Sacram Eucharistiam vel elanguat vel deficiat nocturno tempore, dum non amplius populo ad Ecclesiam liber datur accessus; prospicitque perpetuitati adorationis a Summis Pontificibus commendatae. Clemens VIII., S. R. C. Decreta, Instructio, quam illustrandam suscepimus, ut diu noctuque per quadraginta horas indeficiens perseveret Oratio, omnino jubent. Verumtamen facile contingere poterat tam sanctae legis violatio in

Ecclesiis praesertim pauperibus Clero destitutis, in quibus unus tantum aut alter mercede conductus erat, qui vigiliis ageret et Orationi incumberet. Id animo recogitantes pii quidam viri, zelo honoris Dei commoti, omnes direxerunt curas, ut huic malo occurrerent. Eidem opportune consultum existimarunt ope Societatis, cui, qui nomen daturi essent, per vices ante Sacram Eucharistiam palam expositam, recedente populo, clausisque januis, noctu preces effunderent. Nec multum nec diu adlaborandum fuit, brevi namque tot ex Ecclesiasticorum laicorumque hominum ordinibus pro meditato opere exequendo simul convenerunt, ut mense Novembris 1810 praeconcepta Societas ortum et firmitatem habuerit. Qui eam componunt *Adoratori di Gesù Sacramentato* nuncupantur. Collatis interea consiliis, ut facilius redderetur operis exequutio, neve conceptus fervor temporis progressu, subortis difficultatibus, tepesceret, Moderatores quasdam leges perpetuo servandas edixerunt, quae ab universo coetu probatae sunt. Meum non est eas recensere. Harum duplex est finis. Primus, ne unquam deficiat Oratio; alter, qui in primum recidit, ne Sodales nimio graventur labore. Etenim bene norant Instituta, quantumvis sancta multisque celebranda nominibus, quae certam non inducunt obligationem, sed sunt libera, paulatim languescere et quandoque etiam resolvi, nisi prudenter suaviterque dirigantur. Omnes, qui societatem componunt, in tres classes distribuntur. Aliqui sunt, qui uni tantum praecipuoque nocturnae adorationis oneri satisfaciunt, alii (quibus etiam pia quaedam foeminae adnumerantur), cum nequeant vel ratione sexus vel aetate vel salutis incommodis vel occupationibus impediti nocturnas vigiliis agere, eo, quo possunt, modo

pium fovent institutum aes ad expensas necessarium elargiuntur, alii demum, qui simul adorationi incumbunt et aes ministrant. In singulis diebus octo Consodalium nomina extrahuntur ex urna; horum quatuor in Ecclesiam conveniunt incipiuntque vigiliis statim ac fores clauduntur; his alii succedunt, qui ab Oratione cessant, simulac, reseratis januis, liber confluenti populo patet ingressus. Hac servata discreta methodo, facilius redditur pii operis exequutio et nimio labore non premuntur Sodales et adorationi opportune consultum est. Equidem Ecclesiarum distantia, temporum intemperies ac alia quandoque non praevisa, quae observantur incommoda, afferre possunt impedimenta, interponere difficultates. Hisce etiam provisum est, comparatis praescriptisque mediis, quae juxta circumstantiarum varietates, ad finem magis idonea visa sunt. Sodalibus, qui adorationi incumbunt, unus semper praeest Sacerdos, qui Directoris nomen habet. Is est, qui tempora partitur, partim vocalibus precibus, partim meditationi, partim divinae psalmodiae assignando, veluti in Rituali ad hoc disposito praescriptum est. Satis de pia hac novissima Institutione dixi; utinam quod coeptum Romae est, ad omnes Civitates et loca propagetur, in quibus Oratio quadraginta horarum ad formam Constitutionis *Clementis VIII.* peragitur!

9. Ne quid praeteream, *Pius VII.*, quem Deus sospitet, *speciali rescripto dato 12. Maji 1807* benigne concessit, ut Indulgentia plenaria*) primum

*) Haec Indulg. plenar. non derogatur per alias Ecclesiae concessas indulgentias, vd.: *Indulg. alt.* (non derog.); neque derog. per Jubilaeum, vd.: *Indulg. infra Jubil.* (quae non cessat?); *Jubilaeum* (tempore etc.) *Indulg.* (Visitat. eccles.).

a *Clemente VIII.* in exordio Institutionis elargita, postmodum vero ab ejus Successoribus confirmata et ampliata, applicari in posterum possit per modum Suffragii animabus fidelium defunctorum, ac insuper declaravit omnia altaria illius Ecclesiae, in qua per turnum fit expositio,

Clemens PP. XIII.

Ad augendam Fidelium Religionem et animarum salutem coelestibus Ecclesiae thesauris pia charitate intenti omnibus et singulis utriusque sexus Christifidelibus vere poenitentibus et confessis ac Sacra Communionem refectis, qui *Orationi quadraginta horarum continuatarum*, non autem nisi noctis tempore interpolatarum de licentia Ordinariorum locorum in Ecclesiis, in quibus per dilectos filios Fratres Ordinis Minorum S. Francisci Capuccinorum nuncupatorum tempore Quadagesimali Verbum Dei praedicari et Sermones fieri contigerit in Palmarum vel alia Dominica ad hoc magis opportune instituendae per aliquod temporis spatium devote interfuerint et ibi pro Christianorum principum concordia, haeresum extirpatione ac S. Matris Ecclesiae exultatione pias ad Deum preces effunderint, Plenariam omnium peccatorum suorum Indulgentiam et remissionem misericorditer in Domino concedimus. Illis vero, qui Sacra Communionem refecti non fuerint, sed vere poenitentes et firmum propositum confitendi habentes Orationi hujusmodi, ut supra faciendae, interfuerint et ut supra oraverint, decem annos et totidem Quadragenas de junctis eis, seu aliis quomodolibet debitis poenitentibus in forma Ecclesiae consueta relaxamus. Praesentibus ad septennium tantum validis. Volumus autem, ut alia similis indulgentia Christifidelibus praemissa in dictis Ecclesiis peragentibus concessa et ad tempus nondum elapsum duratura, revocata sit, prout per praesentes auctoritate Apostolica revocamus; utque si pro impetratione, praesentatione, admissione seu publicatione praesentium aliquid vel minimum detur aut sponte oblatum recipiatur, praesentes nullae sint.

Datum Romae apud S. Mariam Majorem die 16. Decembris 1761.

(Bull. r. Continuatio t. II. p. 218. Ed. Rom. 1835.)

privilegiata*), durante tempore expositionis.

10. Pauca hic addere pro coronide juvat de plenaria Indulgentia indulta orantibus ante Sacramentum, licet non expositum in turno quadraginta horarum, sed ex alia gravi causa et communi bono vel per triduum vel per unam diem tantum. Pluribus in Ecclesiis piam invaluisse consuetudinem jam a saeculo decimo sexto exponendi SSmm. Eucharistiae Sacramentum ad instar Orationis quadraginta horarum *per tres dies a Quinquagesimae Dominica usque ad Feriam tertiam*, ut Fideles hoc pacto, neglectis mundi illecebris, ad sancta opera incenderentur Deumque bacchanalium criminibus ad iracundiam gravius provocatum mitigarent, testatur *Benedictus XIV. Institut. 14. num. 8.* Consuetudo isthaec magnum habuit temporum successu incrementum, et modo frequentes sunt Ecclesiae, in quibus etiam per aliquot hebdomadae cum Septuagesimae et Sexagesimae dies, tum per triduum Quinquagesimae aut SSmm. Eucharistiae Sacramentum solemniter exponitur aut aliae piae exercitationes peraguntur. Idem *Benedictus XIV.* ad fovendam et excitandam fidelium religionem eosque avocandos a pernicioso bacchanalium ludis, datis litteris ad Episcopos Status Ecclesiastici *die 1. Jan. 1748* relatis in ejus Bullar. tom. 2. pag. 382. edit. *Romanae* Indulgentiam plenariam indulsit visitantibus alteram ex iis Ecclesiis, in quibus ea de causa Sacram Eucharistiam exponendi mos est.

11. Ita Pontifex in hos Episcopos alloquitur: „curandum praeterea vobis est, ut in una aut pluribus Ecclesiis SSmm. Eucharistiae Sacramentum per triduum publico cultui exponatur et

*) Non derogatur per alias indulg. vel per Jubilaeum, vd.: *Indulg. alt.* (non derog.).

quotidie populo ad Vesperas benedicatur in Septuagesimae aut Sexagesimae aut Quinquagesimae hebdomadis aut tribus omnibus. Nos interea fidelibus hac nostra Epistola circulari plenariam Indulgentiam concedimus, quae a vobis solitis formulis promulgabitur, quaeque cum *ad opus pium* directa sit, non impeditur alia plenaria Indulgentia, quam Ecclesia, ubi Eucharistia exponitur, aliis de causis habere possit; plenam, inquam, culpae veniam impertimur quibuslibet Christifidelibus, qui poenitentia et Sacra Synaxi rite muniti, singulis diebus Augustissimum Christi Corpus visiterint, Deum orantes juxta Ecclesiae mentem, quam desuper exposuimus: *mens autem Ecclesiae est.* Ne, huic morum perversitati (*de ludis bacchanalibus loquitur*) Ecclesia, ut potuit, non opportune consuluit et semper precibus operibusque piis enixe Dei praesidium imploravit, ut poenas impiis debitas differret et omnipotenti auxilio suo huic malo remedia praeberet.

12. Deinde ejus Successor *Clemens XIII.* praefatam Indulgentiam pro Statu Ecclesiastico concessam extendit ad omnes Catholici Orbis Ecclesias et lucrari insuper posse indulsit nedum in triduo Septuagesimae, Sexagesimae et Quinquagesimae, verum etiam in sola Feria V. infra hebdomadam Sexagesimae. Juvat hic integrum referre Decretum datum per organum *Congregationis Indulgentiarum sub die 23. Julii 1765:* „Cum alias *Benedictus XIV.* ad frequentes Episcoporum Pontificiae dictionis querelas gravioribus abusibus, qui bacchanalium tempore irrepserunt, opportuno remedio, opportune occurrere concupierit perspexeritque in aliquibus Ecclesiis salutari consilio institutam esse SSmi. Eucharistiae Sacramenti expositionem per tres dies, sive in hebdo-

mada Septuagesimae, sive in altera Sexagesimae aut Quinquagesimae ante diem cinerum, ad hoc praecipue, ne fideles tempore tentationis a via Domini recederent et in praedictis Ecclesiis pie orantes, divina impetrarent auxilia; universis utriusque sexus Christifidelibus confessis et Sacra Communione refectis, qui easdem Ecclesias, in quibus Venerabilis expositio sive in uno sive in singulis ex praedictis triduis devote visiterent, Indulgentiam plenariam misericorditer concessit et indulsit. Hinc Sanctissimus Dominus Noster Clemens Papa XIII. sedulo recogitans, praefatam Augustissimi Sacramenti expositionem plurimum hisce diebus profuisse ac deinceps fore profuturam, eadem plenariam Indulgentiam ad quascumque catholici Orbis Ecclesias, ubicumque locorum existentes, ubi Venerabilis expositio sive in hebdomada Septuagesimae sive Sexagesimae vel Quinquagesimae, sive in singulis praedictis hebdomadis per tres dies, atque etiamsi tantummodo in Feria V. infra hebdomadam Sexagesimae peragatur, ex uberi Pontificiae charitatis fonte benignissime extendit.

§. XXXIV.

»In ogni Chiesa di Roma si terrà
»affisso in luogo patente la lista delle
»quarant' ore per informazione dei
»fedeli devoti.«

§. XXXV.

»Parimenti in ogni Chiesa, ove è
»determinata l'esposizione si dovrà
»tenere affissa continuamente nella
»Sagrestia la presente Istruzione, ac-
»ciocchè niuno possa allegare l'igno-
»ranza delle regole e precetti, che vi
»si contengono.«

Nihil esse videtur in hisce sanctionibus speciali adnotatione dignum, quamobrem progredior ad

§. XXXVI.

»Non ardirà alcun Rettore, Curato
»o Sagrestano, fuori dell'ordine asse-
»gnato nella lista delle quarant' ore,
»d' esporre il SSmo. Sacramento sotto
»qualsivoglia pretesto o consuetudine,
»per peruna causa grave, nè per in-
»fermi senza Breve speciale di Sua
»Santità, o almeno licenza segnata da
»Noi, o da Monsignor Nostro Vice-
»gerente, e sottoscritta dal Deputato
»delle quarant' ore, quale ottenuta,
»s' esporrà il Venerabile in un' Altare
»o Capella con un velo avanti e col
»suddetto numero di venti lumi, e si
»osserverà puntualmente il tempo, che
»dovrà durare l'esposizione assegnato
»nella suddetta licenza, sotto le pene
»infrascritte e privazione d'offizio.«

1. Hactenus *Instructio* de expositione pro Oratione quadraginta horarum. In postrema hac sanctione *methodum pro aliis expositionibus praescribit:* jubet per modum regulae generalis, ne fiant ulla ex causa, non obstante quaecumque consuetudine aut praetextu sine Pontificio indulto aut licentia Emi. Vicarii vel ejus Vicesgerentis, quae firmata subscriptione sit ab illo, qui ad conficiendum tabellam Ecclesiarum pro Oratione quadraginta horarum specialiter est deputatus. Hujusmodi autem lex municipalis est, nec praetergreditur Urbem ejusdemque confinia, sed quoniam respicit Sacrae actionis decus debitumque cultum Sacrae Eucharistiae palam expositae exhibendum, ubique esset religiose servanda, et praecipuum onus Episcoporum est invigilare, ne in respectivis eorum Dioecibus publica ulla fiat expositio, nisi petita et obtenta ipsorum licentia, ut Sacra Rit. Congregatio pluries edixit, ceu mox videbimus.

2. Etenim, juxta disciplinam, quae modo viget, saepe numero fit SSmi.

Sacramenti expositio, quod praesertim accedit in cultis Civitatibus, in quibus elegantia, nitore, amplitudine Ecclesiarum, vasorum et suppellectilium, quae necessaria sunt, copia, populorum religione decenter debitoque cultu praestantissima haec functio exequi potest. Verum non omnes expositiones aequae sunt solemnes, sed aliae plus, aliae minus celebritatis habent. *Solemnissima* est illa, de qua huc usque egimus; tales sunt etiam, quae tam Romae quam alibi fiunt in octava Corporis Christi vel tempore bacchanalium vel in octiduo defunctorum. His adnumerari possunt expositiones quaedam extraordinariae, quae praecipuntur in gravi aliqua Christianae Reipublicae necessitate, in publicis calamitatibus et periculis vel in gratiarum actione pro acceptis a Deo beneficiis. *Aliae sunt minus solemnes* et ad breve tempus vel statis diebus fiunt in implementum piarum fundationum vel in Sanctorum natalitiis diebus vel in novendialibus et triduanis precibus peragendis vel etiam pro aliquo infirmo aut alia privatae personae seu familiae necessitate. Et hae omnes, cum exponatur Sacramentum palam in throno, sive ex publica sive ex causa privata fiant, publicae dicuntur. Aliae demum sunt privatae et in his non collocatur Ostensorium sub umbella, sed aperto Tabernaculi ostiolo, Sacra Pyxis, suo operata velo, populo patefit.

3. Ut *primum de expositione publica* loquar vel haec solemnissima sit vel minus solennis, dummodo extrahatur Sacramentum e Tabernaculo et pallam collocetur in throno sub umbella, fieri nequit privata auctoritate, sed Ordinarii licentia omnino est necessaria. Innumera sunt S. R. C. Decreta, quae id declarant. Aliqua ex iisdem indicare sat erit: *In Thelesina 8. Februarii 1631* petentibus Canonicis

Cathedralis: an possent exponere pro eorum arbitrio Orationem quadraginta horarum? Sac. Congregatio respondit: quoad Orationem quadraginta horarum posse de licentia Episcopi. In Cracovien. 28. Aprilis 1640 declaravit: „nullo modo convenire, nec posse per Regulares neque Saeculares publice exponi (Sacramentum) sine expressa licentia Ordinarii, et ideo omnino prohibendos contrafacientes“; in quo Decreto notandum est, quod petitio solos respiciebat Regulares, sed Sacra Congregatio opportunum duxit declarare, quod etiam Saeculares lege; tenentur ac tandem in Toletana die 18. Decembris 1647: S. R. Congreg. inhaerendo Decretis saepius per orbem terrarum promulgatis, Dioecesis et Civitatis Toletanae Clero tam Saeculari quam Regulari, Monialibus atque Confratribus SSmum. Eucharistiae Sacramentum publice exponere, nisi cum speciali Ordinarii licentia, non licere, et inobientes poenis et censuris coercendos esse declaravit. Neque, ut supra jam dixi, ad expositionem publicam, pro qua necessaria est licentia Ordinarii, requiritur magna celebritas ex causa gravi ac publico Ecclesiae bono; satis est, quod Sacramentum e Tabernaculo extractam collocetur in throno, etiamsi fiat cum Ostensorio velato. Ne alia quaeramus argumenta, una sufficit Instructio, quae rem declarat, prohibendo: „d' esporre il SSmo. Sacramento sotto qualsivoglia pretesto, o consuetudine per veruna causa grave, nè per infermi, senza breve etc. o almeno licenza etc.“ Quod si liberum cuique foret sub praetextu consuetudinis aut causae privatae, quae magnam non exigit solemnitatem, Sacramentum publice exponere, innumeri orientur abusus et forte expositiones fierent sine decenti apparatu, frequenter nimis et cum maximo cultus et Religionis de-

trimento. Quamobrem non ita faciles esse debent Episcopi in elargiendo licentiam cuique petenti, ad ipsorum sollicitudinem pertinet in id potissimum incumbere, ut et rationabilis interveniat causa et debito consulatur obsequio, ne expositio inopportune fiat vel necessaria desideretur decentia.

4. Esset hic percontandi locus: *num expositionis SSmi. Sacramenti frequentia magis congruat, quam si raro fiat.* Quaestio haec est, quae adhuc pendet indecisa. *Christianus Lupus de Sac. Processionibus cap. 12 inter ejus opera tom. 11* frequentiam laudat, quod populum abstrahat a spectaculis, otio et confabulationibus, ad virtutum actus excitet, ad Ecclesiam convocet et templis ipsis, veluti dum in aula Rex sub throno palam conspicitur, majorem conciliet venerationem. Contra vero *Thiersius lib. 2. cap. 2.* magis convenire existimat, quod raro fiat, quia ex frequentiori Sacrosancta Mysteria vilescunt et imminuitur christianae plebis devotio; hinc tria constituit scilicet: *Primum* haud permittendum unicuique, ut Eucharistiae Sacramentum, cum lubet, exponat, sed Pontificis et Episcoporum in hac re sententiam servandam. *Secundo* juxta Ecclesiae instituta et sapientum virorum opinionem id concedi rarius debere. *Tertio* id ipsum per octavam Corporis Christi perfici solum fas esse vel cum gravissima causa Religionis aut Reipublicae id postulet, quae ab Episcopo dijudicanda est. *Theophilus Rainaudus Heter. tom. 15* Ecclesiae iudicio rem esse relinquendam censet, quamquam in *Thiersii* sententiam propendat. „Timendum est, inquit, ne majestas Mysterii Fidei tam crebra vel etiam assidua ejus vulgatione deteratur, nec adeo facile percellat contuentium oculos, quam si infrequentius et quod fere consequens est, majori cum apparatu et

accuratione proponeretur et viderint ii, ad quos attinet, quid magis in hac resit e Dei gloria et bono animarum, nam hic meum iudicium interponere consultum non foret.“ *Benedictus XIV.*, adhuc tamen Cardinalis et Bononiae Episcopus, relatis horum Auctorum sententiis, a suo abstinet promendo sensu, inquit: „Nos sane hoc negotio implicare nolumus, quo pars utraque nihil aliud contendit, nisi ut cultus Eucharistiae debitus augeatur.“ *Instit. 30. num. 5, 6, 7 et 8*; neque voluit hanc dirimere quaestionem ad Petri Cathedralam evectus, ut patet ex Constitutione *Acceptimus in Civitate etc.*, data 16. Aprilis 1746, Bullar. tom. 2. pag. 31, Editionis Romanae; videtur tamen potius adhaerere sententiae, quae frequentiam non improbat, dummodo cum debita reverentia decenter fiat, quod curare Episcoporum est.

5. Quis autem ego sum, qui velim in hac me ingerere controversia? Si id facerem, temeritatis notam non effugerem. Quamobrem, quidquid de ea sit, vel raro vel frequenter fiat expositio SSmi. Sacramenti, duo tamen certa sunt. *Primum*, quod fieri nullo modo debet, nisi permittente Ordinario; *secundum*, quod non licet, nisi decentiae satis consultum sit. Unum includit alterum; nam Ordinarii locorum licentiam non debent impertiri, nisi aut certi sint, quod debita cum reverentia sacra illa functio peragatur, aut praescribant modum, quo peragenda sit, quin ab eo liceat declinare. Haec duo fortasse in ratione habebat *B. Joseph Maria Cardinalis Thomasius*, dum consultus: utrum singulis Dominicis in templo recens excitato sacram exponendi Eucharistiam morem probaret? respondit: „Utrum sacra Mysteria per singulos Dominicos dies palam exponenda sint, serio perpendi debet, antequam deliberetur. Id enim non semper Deo gloriam affert populoque

utilitatem. Nam, ut verbis utar Antonii Albergati Sedis Apostolicae Nuntii in Belgio, multo melius est, ut non ita frequenter exponatur et tunc cum debita reverentia, quam ut frequentius et sine debito obsequio et reverentiae significatione id fiat; apud *Benedictum XIV.* ibidem.“

6. Dummodo tamen omne absit irreverentiae periculum, et Ordinarii locorum sedulo invigilent nec permittant Sacramentum publicae venerationi exponi, nisi id fiat cum debito obsequio et reverentiae significatione; praesens Ecclesiae disciplina non videtur aliena a frequenti expositione indulgenda. Sacra Congregatio, quae de Ecclesiasticis Ritibus jus dicit, cum ab Episcopo Pisauri rescivisset, ea in civitate invaluisse morem: „exponendi in quolibet die festivo Sanctissimum Eucharistiae Sacramentum in omnibus tam Saecularium quam Regularium Ecclesiis, eo dumtaxat temporis spatio, quo fidelibus benedictio impertitur, unde fit, ut nec ipsis ad modum tanti Sacramenti venerationem exponatur et ex tam multiplici et perfunctorio benedictionum numero oriatur facile confusio et devotio tepescat“, *sub die 2. Aug. 1692*, non absolute inhibuit frequentiam, sed modum abususque damnavit; ideo statuit: „Esse committendum (eidem Episcopo), ut talem in posterum pro sua prudentia in expositione SSmi. Sacramenti praescribat formam, ut omnibus praedictis abusibus prospiciatur“, et unum solummodo praeceptum dedit: *dummodo praedictas benedictiones de nocte fieri expresse prohibeat*, quae adjecta exclusiva conditio magis demonstrat, quinam esset Sacrae Congregationis sensus circa frequentiam.

7. Nostra autem Instructio nihil prorsus habet de frequentia. *Duas* tamen praefatas condiciones omnino requirit, ut liceat Sacramentum ex-

poni: auctoritatem scilicet et decentiam, quae duae conditiones sunt, quas, quotquot hac de re scripserunt, licet in contrarias sententias quoad frequentiam incedentes, necessarias omnino esse docuerunt, quod et ipsa religio actionis plane suadet. Quoad primam, e medio tollit *qualsivoglia pretesto o consuetudine*, et expressam exigit scripto licentiam; quoad secundam, certum praescribit luminum numerum, jubet velari Ostensorium et, ne ultra concessum temporis spatium expositio protrahatur, omnino vetat.

8. Quoad autem hasce expositiones extra Urbem optandum esset, ut omnes Episcopi illam semper sequerentur methodum, quam tenuit Benedictus XIV., dum Bononiae erat Episcopus, et exposuit in laudata Institutione 30. nunquam satis commendanda. Inhaerens primum juris dispositioni, quae arbitrarías expositiones vetat, inquit num. 13: „cum Sacra Eucharistia absque facultate nostra et publica causa exponi nequeat et cum Ecclesiae leges populi que cultum erga Divinum Eucharistiae Sacramentum integre tueri maxime optemus; ideo summopere commendamus ac probamus, quod in hac Civitate singulis diebus Eucharistia publice in aliquo templo colenda exhibeatur . . . idque satis esse ad nostram facultatem declaramus, quod Ecclesiarum nomina, in quibus exponitur Sacra Eucharistia, nostra auctoritate in lucem proferantur“, et num. 14: „quod si Regulares aut Saeculares iis diebus Sacram Eucharistiam exponere velint, qui in eadem tabella minime designantur, pro re gerenda facultatem a nobis exostulent causamque declarent.“ Haec ad facultatem pertinent, ad decentiam vero num. 70 conditiones enumerat omnino servandas, ut Sacra Eucharistia, quo par est, honore ac religione publice coram populo exponatur, *juxta*

ea, quae Romani Pontifices et Clemens etiam XII. praescripserunt. Et revera conditiones istae conformes sunt regulis nostrae Instructionis, si pauca quaedam excipias, quae essentialia non sunt, nec ubique servari aequae possunt. Non ego sum, qui existimem ab enumeratis per Benedictum XIV. conditionibus nullibi recedendum esse; scio non ubique id fieri posse, quod fit in cultis Civitatibus, quae populo abundant et opibus, ratio habenda est locorum, temporum et personarum. Propterea si quaedam desit solemnitas, satis erit, quod decentia non deficiat, quemadmodum, data opportunitate, monui in commentariis ad aliquas ex praecedentibus sanctionibus.

9. Satis dixi de expositionibus publicis. Verum priusquam ad alia progrediar, adhuc unum in Instructione est, quod illustrandum videtur. Percontabitur fortasse quis, curnam caeteras inter conditiones, quae decentiam spectant, illam ponit Instructio, quod Sacramentum exponatur *con un velo avanti?* non enim distinguit inter casum et casum, sed omnes simul expositiones comprehendit, *fuori dell'ordine assegnato nella lista delle quarant' ore.* Ut verum fatear, nulla mihi se offert idonea ratio, quae quamlibet eliminat dubitationem, dicat tamen, vestigium fortasse hoc esse veteris disciplinae. Ante Urbani IV. tempora, ut alias notatum fuit, nondum in usu erant vasa monstrantia, et aevo S. Caroli Borromaei sacra Hostia in eleganti pretioso Tabernaculo ad modum cilindri elaborato et in pyramidis formam desinentem includebatur; *Ostensorium*, quo nunc utimur, ad recentiora tempora pertinet. Docemur insuper ex ejusdem Sancti Antistitis Instructione etiam in expositione solemnissima quadraginta horarum sacrum illud Tabernaculum non

in throno sub umbella, sed in Altaris mensa collocari consuevisse, sed desuper velo, quod obumbraret, sed non omnino tolleret aspectum Sacramenti, imposito. Ita factum arbitror ob reverentiam Sacramenti et ad devotionem adstantium conciliandam. Temporis vero successu, invento Ostensorio ad modum radiantis sphaerae moreque inducto illud collocandi in eminentiori Altaris parte tamquam in throno sub baldachino, in desuetudinem abiit antiquus usus illud tegendi oblongo velo in expositionibus publicis, quae fiebant de Superiorum mandato et forte etiam in solemnissimis per octiduum Festi Corporis Christi; sed adhuc eundem usum continuasse in aliis expositionibus publicis, sed non de praecepto existimo. Ab hac distinctione rationem petiisse videtur *Instructio*, dum jussit velari Ostensorium in omnibus expositionibus, praeterquam in illa pro Oratione quadraginta horarum. Verum id quod paulatim ac sensim sine sensu immutatum est et modo ea viget consuetudo, quod non tegatur velo Ostensorium, nisi in casu, quod expositum sit pro privata aliqua necessitate, et quod initio fuit reverentiae argumentum, modo adhibetur in signum tamquam non dubium, quod expositio fit non ex Praesidum mandato et publica causa, sed pro aliquo infirmo aut alia privata necessitate permittitur. Nemo namque est, qui non sciat, facile esse mutationibus obnoxia, quae ad extrinsecam disciplinam pertinent et rituum substantiam non laedunt. Si quis aliam rationem hac validiorem inveniat, opinionem hanc meam libenter repudiabo.

10. Aliquid modo addendum superest de *expositionibus privatis.* Tales sunt, quae fiunt, aperto Tabernaculi ostiolo, patente velata Pyxide. Benedictus XIV. in saepe laudata In-

structione his adnumerat etiam expositiones, quae fiunt cum Ostensorio velato sub umbella. Agens enim de exponenda privatim Eucharistia, „cum nullis Ecclesiae legibus, publica causa et Episcopi facultas necessario requirantur, rem totam ad Praefectum illius Ecclesiae rejicit, ubi vel pro alicujus aegritudine levanda vel pro necessitate ac desiderio alicujus religiosi viri, Sacra Eucharistia debet exponi; normam *observandam praescribit, videlicet*, ut Eucharistiae Tabernaculum solum aperiatur et Sacra Pyxis clausa suoque velamine obiecta, populi oculis subjiciatur, vel si Eucharistia e Tabernaculo proferenda sit, Sphaera inter Chrystallum inclusa sub umbella statuatur . . . Sphaera tamen velo adperta ita sit, ut Sacrae Hostiae aspectus impediatur.“ Videtur tamen juxta *Instructionis* sensum secus de hoc secundo modo sentiendum et ad publicas expositiones pertinere illam, quae fit, velato Ostensorio, ex causa privata, quandoquidem praesens Sanctio opportunam Praesidum licentiam exigit, velans sine ea, *d' esporre il SSmo. Sacramento sotto qualsivoglia pretesto o consuetudine per veruna causa grave, ne per infermi.* Verumtamen parum interest hic determinare: an publica dicenda sit expositio, quia palam in throno Sacramentum exponitur adorandum, vel privata, quia ex causa privata fit. Lis est de nomine, nobis sufficit, quod Romae servanda est regula Instructionis; quamquam forte etiam Benedictus XIV. cum ea convenit, licet generalem facultatem Ecclesiarum Praesidibus elargiatur; tum quia ad Romanum morem se refert: *altera vero Romae Urbis consuetudine probatur*, tum etiam quia eandem permittit, apposita conditione, *quod caetera omnia circum apponantur, de quibus sermonem inferius instituemus.* Ubi se habet relative ad